

Fortsatt utrikespolitisk debatt i riksdagen 16 mars 1983

När utrikesministern avgivit regeringens utrikesdeklaration och oppositionens utrikestalesmän debatterat är talarlistan öppen för andra riksdagsledamöter att göra anföranden om utrikespolitiken.

Till allmän förväning anmäler sig statsministern för anförande när alla andra talat. Det får två tidigare statsministrar och en kommande statsminister att delta i debatten. Sammanlagt fyra statsministrar deltar i följande debatt, vilket torde vara unikt.

Här följer utdrag ur riksdagens protokoll:

- Anf 27 Statsminister **Olof Palme**
- Anf 28 **Ola Ullsten** (fp)
- Anf 29 **Thorbjörn Fälldin** (c)
- Anf 30 **Carl Bildt** (m)
- Anf 31 **Oswald Söderqvist** (vpk)
- Anf 32 Statsminister **Olof Palme**
- Anf 33 **Thorbjörn Fälldin** (c)
- Anf 34 **Ola Ullsten** (fp)
- Anf 35 **Carl Bildt** (m)
- Anf 36 Statsminister **Olof Palme**

Anf. 27 Statsminister OLOF PALME:

Fru talman! Jag lyssnade på huvuddelen av ett klokt och balanserat anförande av herr Rune Ångström. Han ställde två frågor till mig.

Den ena frågan gällde om jag ämnade fortsätta jobbet som Förenta nationernas generalsekreterares särskilde representant i konflikten

Iran-Irak. Mitt svar är att vi så sent som i förra veckan hade en direktkontakt med generalsekreteraren i samband med att utrikesministern och hans medarbetare var i New Delhi. Vi hade vid samma tillfälle kontakt med såväl Irans som Iraks regeringar.

FN:s generalsekreterare har värdjat till mig att fortsätta uppdraget - även om det milt sagt inte ser ljusst ut. Jag anser det självfallet vara en förpliktelse att efter måttet av min förmåga fortsätta arbetet. Det betyder att man inte i dag kan göra särskilt mycket, utan vi avvaktar ett tillfälle då en fredlig lösning ter sig mer sannolik än just nu.

Den andra frågan gällde huruvida regeringen även i fortsättningen vill ha enighet om grundläggande frågor i nedrustningspolitiken. Ja, självfallet!

Att den sondering som gjordes om en zon, fri från slagfärdskärnvapen, inte förelades utrikesnämnden berodde på att det var en sondering, ett led i förberedelsearbetet för ett eventuellt svenskt direkrförsvar. Vi tyckte inte att frågan var av den storleksordningen att den skulle förläggas utrikesnämnden. Det var heller ingen som protesterade när frågan redovisades den 14 januari.

Däremot menar jag att den skulle ha tagits upp vid de veckomöten som vi brukar ha med partiledarna. Jag sade vid ett tillfälle att jag var arg på mig själv för att vi inte hade gjort det - men de överläggningarna fanns inte då. Skälet till att jag anser att de borde informeras om detta är att jag själv flera gånger reagerade när vi inte blev informerade av den tidigare regeringen och att jag då lovade mig själv att vi på allt sätt skall hålla den kommande oppositionen noga informerad i alla utrikespolitiska frågor.

Herr Ångströms tonläge kontrasterade på ett utomordentligt värdefullt sätt mot framför allt herr Adelsöns, som gick upp i falsett i morse.

Det har nått mig ett rykte, att herr Adelsöns skulle ha lämnat landet, begett sig utomlands för att delta i den finska högerns valrörelse och överlägga med utländska oppositionspolitiker. Jag kan inte tro att det kan vara sant! Han har ju denna morgon riktat väldiga personangrepp mot mig, som stod litet längre ned på talarlistan. Han har talat om vådan av att ha kontakt med utlänningar.

Han har sedan åtskilliga månader vetat att vi i dag skulle diskutera Sveriges säkerhetspolitik och att det skall mycket till för att ledaren för oppositionen då inte är närvarande. Jag utgår ifrån att detta bara är ett illasinnat rykte och att herr Adelsöns så småningom, under anförandets gång, kommer att dyka upp ur någon håla - det måste ju ändå finnas någon gräns för pajaserierna, fru talman! Särskilt som herr Adelsöns i går fick meddelande från oss att jag i mitt anförande skulle framföra en del kritik mot just moderata samlingspartiet.

Fru talman! En bred enighet kring grundlinjerna i den svenska utrikespolitiken, kring neutralitetspolitiken, är en väsentlig tillgång. Den bidrar till stadga och trygghet i vårt eget land. Den har också ett betydande utrikespolitiskt värde. Vi visar omvärlden att neutralitetspolitiken har en stark folklig förankring. Vi visar att vår utrikespolitiska grundlinje kommer

att fullföljas med fasthet och konsekvens, oavsett politiska förändringar inom eller utom Sverige.

Men det är också viktigt att enas kring vad den svenska neutralitetspolitiken innebär, kring dess grunder, innehåll och syften. Detta är särskilt angeläget i tider av internationell spänning och av växande ekonomiska problem - i kombination med ökat internationellt beroende.

Låt mig i anslutning till den deklaration som utrikesministern avgivit så fast några av neutralitetspolitikens huvuddrag.

Målet för vår utrikespolitik är att stärka skyddet av vårt nationella oberoende och vår demokratiska samhällsordning samt att bevara eller öka våra möjligheter att hålla Sverige utanför krig. Sveriges utrikespolitik måste vara så utformad att den säkrar vår neutralitet i händelse av en stormaktskonflikt.

Neutralitetspolitiken förutsätter att Sverige i fred inte gör sådana åtaganden som skulle försvara för oss att i ett krig upprätthålla neutraliteten. Alliansfriheten är därför en självklar del av neutralitetspolitiken. Vi måste i fredstid föra en sådan politik att omvärlden inte rubbas i sin tilltro till att Sverige i en krigssituation kommer att bibehålla sin ställning som neutral, oberoende stat.

Tvivel härom får inte uppkomma på något håll. Det gäller att undvika att kring vår politik skapa förväntningar som inte kan infrias, eller farhågor som i sista stund är ogrundade.

Ett klart uttryck för vår neutralitetsvilja är vår beslutsamhet att upprätthålla ett efter våra förhållanden starkt försvar. Vårt försvar är, som utrikesministern tidigare i dag sagt, ett viktigt stöd för neutralitetspolitiken. På samma sätt skall neutralitetspolitiken stödja trovärdigheten av vårt självständiga försvar.

Vår neutralitetspolitik är inte bara av central betydelse vid krig och kris. I fredstid syftar den till att bevara lugnet i Norden och främja avspänning i Europa. Som ett land utanför blocken önskar Sverige bidra till en utveckling som minskar de hårda motsättningarna i Europa. Resultaten av 1970-talets avspänningsprocess får inte gå förlorade i konfrontationer mellan stormakterna. Med sin neutralitetspolitik måste Sverige, efter måttet av sin förmåga, verka för att avspänningen åter kan växa sig stark.

Neutralitetspolitiken har en säkerhetspolitisk grundmotivering. Men denna politik har också gett Sverige en särskild internationell profil. Den underlättar för oss att föra en aktiv, oberoende politik på en rad områden, inte minst inom nedrustning och utveckling. Vi misstänks inte för att gå någon stormakts ärenden. Detta förtroende för vår oberoende ställning är grunden för Sveriges förmedlande eller fredsbevarande roll i internationella konfliktsituationer.

Det råder således en bred enighet i Sverige om att neutralitetspolitiken är en bra politik och att den bäst tjänar våra intressen. Socialdemokratin har ständigt strävat efter att bevara denna enighet.

Enigheten får dock inte bli ett oklart samlingsbegrepp, en täckmantel för vad som i själva verket kan vara åsiktskillnader i grundläggande utrikespo-

litiska frågor. En enighet som inte definieras till sitt innehåll kan försvaga vår internationella ställning och undergräva förtroendet för vår utrikespolitik.

Låt mig i detta sammanhang citera direkt ur ett anförande i september 1959 av dåvarande statsministern Tage Erlander:

"Samverkan och samling kring utrikespolitiken är av stort värde. Vi är djupt tacksamma för att den i stort sett kunnat bevaras under årtionde efter årtionde. Det värdet är så stort att vi alla borde göra ansträngningar för att bevara sammanhållningen. Det har icke saknats påfrestningar. Gång på gång har politiker som sagt sig vara anhängare till den av regeringen formade neutralitetspolitiken gjort uttalanden som tett sig svåra att förena med en helhjärtad anslutning till denna politik. Vi har från regeringens sida sträckt oss långt i välvilliga tolkningar, men vi har hela tiden haft klart för oss, att det finns risk för en sådan uttjning av neutralitetspolitikens begrepp att även dess motståndare kunde rymmas under dess samlingstecken. Sker så skapar vår tolerans det inslag av oklarhet, osäkerhet och ovisshet som i en kritisk situation kan bli ödesdigert."

Bakgrunden till detta uttalande var den strid om utrikespolitiken som utbrutit med det dåvarande högerpartiet och dess ledning. Högerledarens förslag att Sverige tillsammans med Danmark skulle diskutera möjligheten av ett gemensamt försvar av ön Bornholm, hans förslag att vi skulle inköpa vapenbärare utomlands som även kunde medföra atomvapen för att vid ett angrepp snabbt kunna få hjälp från västmakterna, antydningar om att samförståndet om den alliansfria linjen vore villkorligt och tillfälligt, betingat av omständigheterna, gjorde det nödvändigt med en klargörande debatt om den svenska neutralitetspolitikens grunder. Trots den deklarerade enigheten fanns det betydande meningsskilligheter i sak.

Situationen i dag påminner i flera avseenden om läget 1959. Även från moderat håll betonas ofta vikten av sammanhållning och enighet i utrikespolitiken. Samtidigt har moderaterna under senare tid angräpat viktiga delar av den svenska utrikespolitiken på ett sätt som satt denna enighet och sammanhållning på allvarigt prov. Det tycks som om partiet ibland satts framför patriotismen, framför det nationella intresset. Det förefaller också som om de internationella snålvindarna betänkligt skakat om moderata samlingspartiet. Det bistra ekonomiska klimatet har lett till minskad solidaritet med fattiga och förföljda. Det bistra politiska klimatet har lett till ökad koncentration på neutralitetspolitikens militära dimension på bekostnad av den politiska, den förtroendeskapande.

Låt mig, fru talman, ge några exempel:

Under valrörelsen 1982 gick moderaterna till attack i ubåtsfrågan. Man angrep den sittande mittenregeringen för senfärdighet och bristande allvar i värdet av vårt svenska territorium. Man underbläste lösa rykten. Moderatledaren sade t. ex. flera gånger att främmande ubåtar besättning åter frukost i den svenska skärgården. Det var just ett sådant försök att spela med ett grundlöst rykte. Något av en skrämselkampanj sattes i gång. Man lade strax före valet fram ett program mot ubåtsnotet som i själva verket inte hade

någon förankring i moderaternas ståndpunkter vid försvarsbesluten 1972, 1977 eller 1982.

I stället för att i en för landet viktig fråga stödja regeringens strävan att hävda våra nationella intressen valde man att angräpa centern och folkpartiet. Det gick så långt att avgående statsministern Thorbjörn Fälldin i en radiointervju den 23 september sade att moderaterna skadat tilltron till Sveriges vilja och förmåga att hävda sitt territorium. "Det smärtar mig att behöva erfar att moderaterna har bortsett ifrån detta och i partipolitiskt nit drivit den här frågan som en kritik mot regeringen för senfärdighet, för ointresse." "De sätter partiet före en gemensam uppslutning kring den säkerhetspolitik och utrikespolitik som den här nationen har varit samlad omkring i decennier och vilken har varit till fördel för detta land", sade Fälldin.

Jag delar helt Thorbjörn Fälldins omdöme – uttalat i samma intervju – att moderaterna med sina illa underbyggda uttalanden i dessa viktiga frågor minskade tilltron till den svenska neutralitetspolitiken.

Centerns talesman i försvarsfrågor, ordföranden i den senaste försvarsutredningen, Gunnar Björk, skrev i en artikel den 5 februari i år: "Man får nog studera historien mycket länge om man skall hitta ett exempel på att landets vitala säkerhetsintressen hanterats så oansvarigt i partitaktiska syften som gjordes av den föregående och den tillträdande moderatledaren under årets valrörelse." Han syftade då också på frågan om gränsdragningen i Östersjön.

Det handlade här om ett frontalangrepp på den dåvarande svenska regeringens uppläggning av den mycket viktiga förhandlingen med Sovjetunionen om avgränsningen av kontinentalsockeln i Östersjön. I en fråga som berörde Sveriges vitala intressen underminerade moderaterna offentligt regeringens förhandlingsposition. Vilka skador detta har åstadkommit vet vi inte. Försvarsminister Torsten Gustafsson konstaterade hur som helst i en intervju den 10 september att Sveriges intressen skadats. Utrikesminister Ola Ullsten fick gå ut i artiklar och intervjuer med försäkningar om att han inte skulle säga några svenska intressen, sedan hemliga förhandlingsbud åberopats i moderatpressen. Det gjorde han redan på våren. Det hindrade inte att moderaternas kampanj mot centern och folkpartiet fortsatte och ökade ständigt fram till valet.

Denna verksamhet har fortsatt även efter regeringsskiftet. I sitt FN-tal i oktober sade utrikesminister Bodström att "det är uppenbart att en utländsk makt, Förenta staterna, spelar en avgörande roll när det gäller att hålla vacklande diktaturer under armarna i Centralamerika". Detta var ett enkelt och sant konstaterande. Anförandet fick först ett relativt positivt mottagande bl. a. i svenska pressen. När en amerikansk FN-tjänsteman i utomordentligt överdrivna ordalag senare protesterade mot denna del av talet, anslöt sig några yngre moderater ivrigt till den amerikanska kritiken.

I höstas lade Sverige fram ett resolutionsförslag i FN, tillsammans med Ecuador och Mexico, om vad som kallas för frysning av existerande kärnvapenarsenaler. Förslaget innehöll tre delar: ett fullständigt förbud mot

moderaternas partimotioner i år om freds- och nedrustningspolitiken samt säkerhets- och försvarspolitiken.

1. Försvaret är vårt viktigaste bidrag till freden och stabiliteten i Nordeuropa, sägs det i programmet.

Detta uttalande står, enligt min mening, i strid med en av den svenska säkerhetspolitikens grundsatsar. Det är förtroendet för vår beslutsamhet att med fasthet fullfölja neutralitetspolitiken som är det främsta värdet för freden. Det är således i första hand en fråga om politiskt förtroende och vår utrikespolitikens trovärdighet.

Det betyder inte att försvaret är oviktigt. Försvaret skall ha en sådan styrka och inriktning att det bidrar till att främja neutralitetspolitikens trovärdighet. Det betyder att försvaret skall kunna hävda vårt lands territorium mot kränkningar och ha en sådan styrka att det verkar avhållande på den som överväger ett angrepp mot oss. Men det avgörande är att vi förmår tålmodigt bygga upp en fast tillit, en klar medvetenhet i omvärlden att Sverige bedriver en oberoende politik, som håller oss utanför allianser i fredstid och ställer oss neutrala i krig.

2. Freden i Europa är icke möjlig utan frihet i alla europeiska länder, sägs det i moderatprogrammet. Och rubriken på avsnittet lyder: "Frihet i Östeuropa – en förutsättning för varaktig fred."

Alla demokrater är emot den kommunistiska diktaturen i Östeuropa och mot de kränkningar av mänskliga rättigheter som där förekommer. Men vad moderaterna här gör är att återfalla till den korstågsanda i syfte att "befria" Östeuropa som härskade på konservativt håll i väst under det kalla kriget. Enligt denna syn måste något av systemen gå under, och neutraliteten vara snarast omoralisk.

Men en politik, fru talman, som syftar till en "upprullning" av systemet i öst genom tryck utifrån leder till ökad spänning, fortsatt upprustning och en större risk för krig. Att göra systemförändring i öst till ett huvudelement i svensk säkerhetspolitik, som man här gjort, är enligt min uppfattning ett avsteg från den svenska utrikespolitiken såsom den utformades efter det andra världskriget, där syftet varit att överbygga – inte fördjupa – motsättningarna mellan öst och väst, att söka samförstånd – inte konflikt – och att stödja den avspänningspolitik som betydligt så mycket för freden i Europa. Denna politik har fått vårt stöd i övertygelsen att människorna i Östeuropa har bättre förutsättningar att förändra sin situation i ett klimat av internationell avspänning än i en tid av hård konfrontation. Det hindrar inte alls att vi i alla de lägen där vi så kan och önskar skall hävda mänskliga rättigheter mot kränkningar, från vilken typ av diktatur de än må komma. Men då är det fråga om vår grundläggande ideologi, vår syn på demokratin, och icke om vår säkerhetspolitik. De sakerna måste man skilja på.

3. Det är inte rustningar som orsakar krig, utan de politiska motsättningarna mellan stater och nationer som orsakar rustningar, sägs det i moderatprogrammet.

En sådan grundsyn framförs vanligen endast av mycket konservativa regeringar. Den fränkänner i själva verket nedrustningsarbetet allt egenvär-

testning av kärnvapen och kärnvapenbärare, ett förbud mot produktion och ytterligare utplacering av kärnvapen och kärnvapenbärare samt ett förbud mot produktion av klyvbart material för vapenändamål. Förslaget ligger väl i linje med traditionell svensk nedrustningspolitik.

I höstas blåste moderaterna till strid även kring denna fråga. I en interpellationsdebatt i november talade partiets talesman om "lika betydelsefulla som oroväckande positionsflyttningar". Han hävdade också att Sverige nu ställt sig bakom krav och synpunkter, som tidigare veterligen "inte stötts av någon enda regering utanför de intimt Sovjetallierades krets".

I en artikel i Dagens Nyheter gick samme talesman till hårt angrepp mot regeringens fredspolitik som beskrevs som alltför Sovjetvänlig. Och han talade om en "kaskad av illa underbyggda och altimer reservationslösa omfamningar av sovjetiska paradttankar".

Om detta kan sägas flera ting:

1. Moderaterna talar om sovjetiska paradttankar. Men diskussionen om frynsing av kärnvapenstyrkorna är i första hand amerikansk. I senaten har förslag om en frynsing lagts fram av senatorer som Edward Kennedy och Mark Hatfield. Mångder av kommuner och delstater i USA har ordnat omröstningar, där i flertalet fall amerikanska medborgare med stor majoritet ställt sig bakom frynsingslinjen. Senast var det delstatsparlamentet i Iowa.

2. Det är inte den nya socialdemokratiska regeringen som gjort de påstådda "positionsflyttningarna". I själva verket var det regeringen Fälldin – med stöd av oss – som vid FN:s specialsession om nedrustning förra sommaren beslöt att ställa sig bakom ett resolutionsförslag om kärnvapenfrynsing.

3. Moderata samlingspartiets egna företrädare i FN-delegationerna har vid inte mindre än fyra tillfällen haft möjlighet att under förra året opponera sig mot att Sverige förde fram frynsingsförslaget. Inte vid något av dessa tillfällen framfördes någon kritik på denna punkt. Är då månne de också Sovjetvänliga?

Med dessa exempel vill jag inte ha sagt att kritik mot svensk utrikespolitik inte bör förekomma. Självklart gäller demokratins grundprincip om en fri och öppen debatt även utrikespolitiken. Men när kritiken är ogrundad och samtidigt berör vitala säkerhetsintressen eller grundläggande element i svensk utrikespolitik, då är situationen annorlunda.

Det finns tyvärr föga som tyder på att det i moderaternas fall rör sig om enstaka förlöpningsår. Jag vill erinra om det märkliga dokument som moderaterna lade fram inför valet i höstas. Det heter "Fred och frihet i Europa" med underrubriken "Utgångspunkter för en realistisk svensk fredspolitik under 1980-talet". Moderaterna hade tydligen avsett att detta dokument skulle bli normgivande för svensk utrikespolitik vid en moderat valseger. Det var därför de lade fram det.

Jag skall inte i detalj här granska detta program. Låt mig endast nämna tre av dess teman. Dessa återkommer med vissa variationer och modifieringar i

de. Svensk nedrustningspolitik beskrivs i moderatprogrammet som "deklaratorisk". Det är vad man har att säga om allt det jobb som Alva Myrdal, Inga Thorsson, Östen Undén och många, många andra har gjort genom åren. Moderaterna sätter uppenbarligen sin lit till en avskräckningsbalans som i kärnvapnets tid blivit ett hot om gemensamt självmord.

Vi har från svensk sida sökt grunda vårt arbete i nedrustningsfrågan på en allsidig belysning av rustningarna och på en självständig bedömning av det verkliga läget. Vi har starkt kritiserat stormakternas kapprustning. Det är därför inget anmärkningsvärt att kritisera den sovjetiska upprustningen i Europa. Sådan kritik framförs ofta med skärpa av svenska socialdemokrater. Men moderaterna nämner knappast att det finns andra kärnvapenmakter i Europa. De ger en ensidig beskrivning av rustningarna som är helt baserad på den ena sidans verklighetsbeskrivning.

En sådan beskrivning är inte en korrekt redogörelse för kapprustningens förlopp och omfattning. Om den ena militäraliansen för fram något sådant som sin egen uppfattning, är det inget anmärkningsvärt. Men det blir anmärkningsvärt när denna beskrivning och denna politik med starka NATO-förtecken förs fram av ett parti som vill bilda regering i ett land som står utanför allianserna och avser att vara neutralt i en europeisk konflikt.

Vi kan alltså efter denna granskning konstatera att moderaterna inte bara satt partimitet före svenska nationella intressen i några enstaka fall.

Vi kan också konstatera att moderaterna på några punkter har en annan uppfattning om viktiga element i den svenska neutralitetspolitiken. Detta är beklagligt och bekymmersamt men måste ändå konstateras. Man kunde ha hoppats att den rapport jag studerat var ett undantag, ett specialfall. Men räden av moderata angrepp och aggressivitet i deras diskussion tyder på att detta program inte är något olycksfall i arbetet.

Samtidigt är jag glad att kunna notera att den traditionella svenska neutralitetspolitiken – trots moderaternas kritik – har ett brett stöd i Sveriges riksdag.

Nedrustning är en ödesfråga. Sverige har allt intresse av att försöka lämna egna konstruktiva bidrag i detta arbete. Vi vänder oss mot upprustning i både öst och väst och gör självständiga bedömningar. En sådan hållning stärker också förtroendet för vår neutralitetspolitik.

Genom åren har den svenska utrikespolitiken tillvunnit sig förtroende i världen. Vår omvärld har vant sig vid att se Sverige ta ställning på ett principfast och konsekvent sätt. Vår utrikespolitik har präglats av en insikt om vad vår trygghet kräver och en vilja att medverka efter vår förmåga till en fredlig samhällsordning i världen. Vi strävar dels till att söka hålla vårt land utanför konflikter, dels till att genom vår aktiva utrikespolitik medverka till att minska riskerna för konflikter.

Det betyder bl. a. att vi vill ta till vara alla möjligheter till avspänning och samarbete över blockgränserna i Europa. Avspänning är inte en tillfällig klimattförändring, utan resultatet av målmedvetna ansträngningar, grundade på insikten att alla parter behöver söka gemensam säkerhet.

Detta, fru talman, är grundvalen för den svenska fredspolitik. Vi kommer beslutsamt att fullfölja denna fredspolitik i övertygelsen om att den har ett brett stöd hos det svenska folket.

Anf. 28 OLA ULLSTEN (fp) replik:

Fru talman! Jag delar helt och hållet Olof Palmes betoning av vikten av samförstånd i Sverige i centrala utrikespolitiska frågor. I själva verket är detta grundläggande, eftersom det ökar trovärdigheten i Sveriges hållning gentemot omvärlden. En regering i Sverige som har starkt folkligt stöd för sin utrikes- och säkerhetspolitik blir naturligtvis en starkare regering än den som skulle sakna sådant stöd.

Ett sätt för en svensk regering att åstadkomma detta är att i de utrikespolitiska frågorna samarbeta med den demokratiska oppositionen, att inte bara förankra sin utrikespolitik i sitt eget parlamentariska underlag. För den socialdemokratiska regeringen innebär det att man inte kan nöja sig med att få stöd inom arbetarrörelsen för den utrikes- och säkerhetspolitik som man för. Regeringen kan naturligtvis än mindre nöja sig med att förankra viktiga utspel i internationella arbetsgrupper, även om de har letts av den som nu är Sveriges statsminister. Socialdemokraterna måste förankra de viktiga utspelen också hos riksdagens övriga partier.

Det är, fru talman, bra att Olof Palme tar itu med moderata samlingspartiets extraturer i utrikespolitiken. Det var djupt oansvarigt av moderaterna att på ett så flagrant sätt försöka – och kanske också lyckas – göra inrikes utrikespolitik både av de allvariga ubåtskränkningar som vi har upplevt och av de för Sverige, inte minst för svenskt fiske, viktiga förhandlingarna om Östersjön. Men jag hoppas att Olof Palme också drar en del egna lärdomar av sin plädering för en nationellt förankrad utrikespolitik.

Det är, fru talman, i och för sig synd att debatten om en korridor fri från s. k. slagfälvsvapen med kärnstridsspetsar huvudsakligen blivit, eller i varje fall kommit att framstå, som en procedurdebatt. Om det är två saker att säga.

Först och främst: Hur en sådan här fråga handläggs är inte någon bisynpunkt. Arrangemanget berör inte direkt Sverige, utan framför allt andra länder. Då är det naturligtvis viktigt hur mottagandet i dessa länder blir. Om det hade varit den västtyska, eller låt oss säga den österrikiska regeringen som hade gjort ett utspel som väsentligen gällt de nordiska länderna och alltså också Sverige, tror jag att vi här i riksdagen och den svenska regeringen hade varit ganska känsliga för hur sådana förslag hade presenterats och hur väl de varit förankrade, innan de presenterades. Detta har, fru talman, naturligtvis också med sakfrågan att göra, eftersom det har med möjligheterna att få stöd för tanken som sådan att göra. Och i denna sak är ju de centraleuropeiska ländernas medverkan helt avgörande.

Jag vill därför, fru talman, upprepa den fråga som utrikesministern inte ansåg sig ha tid att besvara eller av någon anledning inte ville besvara – eventuellt inte kunde besvara. Vilken av de två tänkbara uppläggingarna av frågan är det som den svenska regeringen ställt sig bakom när det gäller idén

om en korridor fri från taktiska kärnvapen? Har man tänkt sig en korridor som kan etableras oberoende av vad som händer i fråga om konventionella vapen, en lösning som t. ex. de östeuropeiska länderna förordar. Eller har man tänkt sig en korridor som ingår i ett förhandlingspaket och som även omfattar de konventionella styrkorna, en lösning som jag tror att det skulle vara lättare att få en bredare uppslutning kring?

Det är möjligt att regeringen håller den här frågan öppen. Det är i så fall bra att få veta det. Samtidigt visar den oklarhet som föranleder mig och andra att ställa frågan att det nog hade varit bra om utspelet hade förberetts litet bättre.

Fru talman! Jag skall be att i ett kommande inlägg få återkomma till den fråga som Olof Palme också berörde utförligt, den om frysning eller inte frysning och den oenighet som dess värre också har uppstått i den frågan här i riksdagen.

Anf. 29 THORBJÖRN FÄLLDIN (c) replik:

Fru talman! Det är i och för sig bra att Sveriges statsminister går igenom och upprepar vad som är grunderna i den traditionella svenska säkerhetspolitiken, den alliansfria politik i fred som syftar till att vårt land skall kunna vara neutralt, om krig utbryter i vår närhet. Det är viktigt att denna grundposition i svensk utrikes- och säkerhetspolitik upprepas. Men att det sker på detta sätt som en deklaration ovanpå regeringsdeklarationen är i och för sig litet originellt. Jag kan emellertid förstå detta på så sätt att statsministern ju också framhöll det stora värdet som en bred enighet bakom denna politik har, liksom han framhöll värdet av att den svenska utrikespolitiken har en bred folklig förankring osv. Jag delar helt och fullt statsministerns uppfattning, att detta har ett alldeles särskilt värde. Måhända kom denna särskilda regeringsdeklaration ovanpå den tidigare som ett uttryck för att man på regeringsnivå inser att man har missat väldigt mycket av den breda förankringen genom det sätt på vilket man handlagt frågan om en kärnvapenfri korridor i Europa.

Jag har, fru talman, ingen anledning att för kammarens ledamöter upprepa vad jag sagt i den frågan här i kammaren tidigare i dag, då statsministern inte var närvarande. Jag vill bara göra det konstaterandet att det naturligtvis finns en uppenbar risk för att handläggningen av denna fråga runt om i världen ger ett intryck av att enigheten om de grundläggande principerna inte längre skulle finnas kvar. Om så blir fallet förstår jag att det kommer att plåga den nuvarande regeringen.

Vad som är märkligt i Olof Palmes anförande här är att han inte finner anledning att ägna alla de frågor som ställts tidigare i dag någon uppmärksamhet. Även om han själv inte haft tillfälle att lyssna till debatten, hade hans medarbetare – han har ju numera gott om sådana – bevisligen kunnat förmedla vad som sagts i den här frågan.

Den självtillräcklighet som regeringen och statsministern har visat i samband med handläggningen av frågan är självfallet inte bra. Av avgörande betydelse är att det aldrig någonstans ute i världen kan finnas grund för

misstanken att inte den svenska utrikes- och säkerhetspolitiken och de politiska utspelen formas självständigt och på svensk grund. Det är naturligtvis allvarligt – med tanke på omvärlden – om det traditionella samråd som har funnits här i decennier inte längre tillåts fungera och vi måste meddela omvärlden detta. Även om man tillhör utrikesnämnden eller om man är ordförande i oppositionspartiet tillåts man inte bli ens informerad om innehållet beträffande sådana här utspel.

Fru talman! Mot denna bakgrund är det – jag upprepar det ännu en gång – utomordentligt anmärkningsvärt att statsministern efter förmiddagens debatt inte ägnar denna centrala fråga det minsta intresse i sitt anförande här senare på dagen.

Anf. 30 CARL BILDT (m) replik:

Fru talman! Alla hälsar vi väl statsministern, som är något försenad, välkommen till riksdagens utrikespolitiska debatt. Rykten har nått mig om att han har haft ett annat engagemang tidigare i dag och att han därför inte hade möjlighet att åhöra debatten mellan partiledarna. Min partiledare Ulf Adelsöhn har sökt statsministern, bl. a. under gårdagen. Jag tror att han har talat med statsministerns stab och t. o. m. med statsministern själv om att han sedan många månader tillbaka hade ett inplanerat engagemang i Finland. Därför vore han tacksam för ett meningsutbyte något tidigare. Men så blev det inte.

Det är emellertid något oförskämt att använda beteckningen "rykten", när det i själva verket har förekommit telefonsamtal mellan oss och statsministerns kansli i detta ärende.

Statsministern riktat en lång rad attacker mot oss moderater. Dessa attacker har självfallet sin grund i det faktum att försvaret på andra områden har rasat samman under de timmar av debatten som statsministern inte varit närvarande. Inte ett ljud hörs i statsministerns anförande när det gäller den fråga som har stått i centrum för denna utrikespolitiska debatt. Det är ett faktum, och självfallet är det inte en tillfällighet.

Med synnerligen god omsorg vämnar nu Olof Palme den svenska utrikespolitikens renhet. Synpunkter från svenska politiker, från mig själv och andra, bemöts plötsligt med magistrala förmaningstal. Samtidigt låter Olof Palme utländska stormaktspolitiker skriva utkastet till svenska diplomatiska noter. Logiken är – i alla fall för mig – något svårgräpbar.

Får jag bara kort bemöta de, tror jag, sju punkter som Olof Palme nu plötsligt kritiserat oss för.

1. Ubåtsfrågan. Vad sade vi i valrörelsen? Jo, vi sade två saker. För det första: Våra resurser för ubåtsjaktinsatser är otillräckliga. Vill Olof Palme hävda att det var fel? För det andra: De bestämmelser som man hade beslutat om vad gäller krigsmaktens ingripande mot kränkningar var för svaga. Regeringen har själv för en eller två veckor sedan ändrat dessa bestämmelser, under full partipolitisk enighet.

2. Det är fel att ha från regeringen avvikande uppfattningar vad gäller mittinjefförhandlingarna om Östersjön med Sovjetunionen. Jag kan inte

påminna mig att Olof Palme var så heroisk när det gällde att försvara en kompromisspolitik i denna fråga under själva valrörelsen. I själva verket förnekade han att han var för att vi skulle ha någon kompromiss. För den som bara lyssnade på valrörelsen lät det som om vi moderater och Olof Palme var av samma uppfattning.

3. Det är fel att ha invändningar mot de formuleringar som utrikesministern använder i sina anföranden i FN. Får jag på den punkten bara säga att statsministern kan låta sig informeras av kabinettssekreteraren om att den moderata kritiken de facto framfördes när detta tal föredrogs i FN-delegationen i New York. Herr Palme är på den punkten felinformerad.

4. Det skulle vara fel att vara emot den frysningsstanke som nu lanserats. Ulf Adelsohn har tagit upp saken under den tid då statsministern inte hade möjlighet att vara här. Låt mig bara säga detta: Fråga Helmut Schmidt vid tillfället! Fråga Hans-Jochen Vogel! Fråga François Mitterrand! Fråga Denis Healey! Denna vår politik, som är så förgriplig, omfattas faktiskt av ett stort antal politiker som även jag betraktar som mycket respektabla. Får jag också på denna punkt framhålla att statsministern är felinformerad när han hävdar att vi inte framförde kritiken när denna fråga drogs i FN-delegationen. Det mångtaliga kansliet borde hålla reda på åtminstone den delen av papperen.

5. Det är fel att överskatta försvarets betydelse. Olof Palme säger att det på något sätt är ett brott mot neutraliteten att hävda att försvaret betyder mycket i detta sammanhang. Jag begriper inte denna distinktion.

6. Det är fel att hävda att frihet i Östeuropa är en förutsättning för en långsiktig fred i Europa. Det är en tanke som överensstämmer ganska väl med vad Olof Palme själv sade i Helsingfors 1975 och med vad dåvarande utrikesministern Sven Andersson formulerade i några mycket tankvärda tal under 1974 och 1975. Alla folks frihet – hela världens fred, brukade det stå på förstamajplakaten. Jag har svårt att inse att just halva Europa skulle undantas från den principen.

7. Det är fel, säger Olof Palme, att hävda att politiska motsättningar orsakar rustningar. Hade Olof Palme varit här något tidigare, så kunde han ha hört utrikesministern säga i utrikesdeklarationen att detta är en fråga som det är onödigt att tvista om.

Och därmed var det slut på Olof Palmes invändningar i sak mot vår politik.

Jag tycker att de invändningarna var ganska så svaga.

Nu kommer denna kritik. Den kommer efter det att vi har diskuterat Bahr-affären i flera timmar. Den kommer efter det att det har ställts fråga efter fråga till utrikesministern, som han, av skäl som vi alla förstår, har haft svårt att svara på.

Det var nog många som väntade sig, när statsministern gjorde entré i debatten, att han i alla fall skulle antyda svar på några av de många frågor som har ställts. Men av detta fick vi intet. De brott som vi moderater tycks ha begått i den utrikespolitiska debatten – om fru Theorins turér, om Bodströmdoktrinen och om Bahr-affären – under de senaste månaderna är

att vi påpekade att kejsaren kanske inte har några kläder.

Anf. 31 OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Fru talman! Det är mycket lätt att hålla med statsministern i hans allmänna beskrivning och genomgång av den svenska neutralitetspolitiken. Men det klingar falskt på ett område, och det är när det gäller det försvarspolitiska området. Om man vill hävda att det svenska försvaret skall ha en sådan organisation, inriktning och uppbyggnad att det befrämjar tilltron till vår alliansfrihet och neutralitet kan man inte göra sådana kontrakt och åtaganden som den socialdemokratiska regeringen nu har gjort när det gäller JAS-projektet. Det ökar inte tilltron till den svenska neutraliteten och den svenska alliansfriheten. Det försämrar den.

Som jag många gånger har påpekat från denna talarstol och i andra sammanhang betyder detta med JAS någonting nytt i den svenska militära flygplanstillverkningens historia. Vi har aldrig någonsin tidigare gått in i ett direkt militärindustriellt samarbete med andra stater när vi har tillverkat våra flygplan såsom nu har skett med JAS.

Vi har alltså tillsammans med USA, Storbritannien, Västyskland och Frankrike gått in i ett samarbete om att bygga ett flygplan. Delar av detta flygplan skall tillverkas i Sverige. Vissa av dessa delar, speciellt när det gäller motorn, som vi känner till, kommer att exporteras via General Electric och det kontrakt som finns där. De delarna kommer att kunna hamna i motorer som inmonteras i flygplan i Israel, på andra ställen där det pågår krig eller i oroshärdar i världen. Det är någonting som klart strider mot bestämmelserna för svensk krigsmaterielexport.

Det hade varit mycket bättre om Olof Palme hade lyssnat uppmärksamt på opinionen inom sitt eget parti – om han inte vill lyssna på opinionen utanför – i ungdomsförbundet, kvinnoförbundet, broderskapsrörelsen och andra och inte fattat detta beslut, därför att det är olyckligt för Sverige. Det hade varit mycket bättre att använda dessa miljarder, som man nu är villig att slänga ut på ett vansinnigt flygplansprojekt, till att bygga upp ett uthålligt och självständigt svenskt försvar, som verkligen skulle ha kunnat förbättra den svenska alliansfriheten och möjligheterna att bevara neutraliteten i krig.

Det finns ytterligare en affär, som jag härmed hade en debatt med handelsminister Hellström om, nämligen exporten av Boforskanoner till USA. Mats Hellström var i den debatten helt oförmögen att lämna några konkreta och direkta svar. Det är ytterligare en affär som skadar Sveriges alliansfrihet och som man från den socialdemokratiska regeringens sida inte borde ha gått med på.

Sådana åtaganden och sådana bindningar till det ena av stormaktsblocken är skadliga för tilltron till den svenska alliansfriheten. Jag hoppas verkligen att Olof Palme och hans regering i fortsättningen har större uppmärksamhet och större känslighet när man går in i sådana här affärer, för de är inte bra för framtiden och för den svenska politikens anseende i världen.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 32 Statsminister OLOF PALME:

Herr talman! Ola Ullsten ställde en fråga. Jag tror att Ola Ullsten har blivit misstedd av Dagens Nyheters uppgift att det skulle finnas två alternativ när det gäller en koppling till konventionell nedrustning. Det finns säkert ett tiotal olika alternativ. Det är en glidande skala av kopplingar man kan ha mellan etablerandet av zon och konventionell nedrustning. Därför är det mycket medvetet som vi håller den frågan öppen både i kommissionen och i noten från den svenska regeringens sida.

Jag vet inte vad Ola Ullsten själv tycker. Någon har skickat mig ett tal som han höll – det var ett bra tal – i december 1981 där han i stort sett frikopplar kärnvapennedrustning och konventionell nedrustning. Man skulle bl. a. få fram resultat genom en sondering. Men då visar det sig att ingen egentligen har tagit upp denna fråga, så det är en rent konstruerad historia.

Till Thorbjörn Fällidin vill jag säga att jag möjligen har begått misstaget att erkänna ett misstag, nämligen att vi skulle ha tagit upp denna fråga i veckoöverläggningar med oppositionen, om de hade ägt rum då. Jag minns att vi hade en debatt här i kammaren om det s. k. toppmötet i Cancun. Det var ett av de viktigaste möten som en svensk regering har deltagit i sedan kriget. Ronald Reagan, Indira Gandhi, Thorbjörn Fällidin och en del andra var med. Vi fick inte någon som helst information vare sig via utrikesnämnden eller på annat sätt före mötet eller efter mötet.

Jag tog upp frågan i kammaren. Med utomordentligt stor självträcklighet svarade Thorbjörn Fällidin att han inte ansåg sig behöva rådgöra med oppositionen i denna fråga. Det var en ofantligt mycket större dimension på det toppmötet än på den här ganska blygsamma sonderingen om ett nedrustningsärende. Då beslöt jag att så självträckligt skulle aldrig en socialdemokratisk regering vara. Därför kommer vi alltid att vara mycket angelägna om att informera oppositionen. Thorbjörn Fällidin har anledning att tala med litet mindre bokstäver. Men det enda han talade om i sin replik var denna sondering, där jag ändå tog upp den svenska neutralitetspolitikens grunder och fångade upp ett avsnitt av den mera allomfattande regeringsdeklarationen. Så här var det verkligen inte på Gunnar Hedlunds tid. Då stod centern och socialdemokraterna absolut fast när det gällde den svenska utrikespolitikens grunder. Det kommer kanske att bli så igen i stället för resonemang om procedurfrågor. Men det får erfarenheten visa. På den punkten var Ola Ullsten mycket klarare.

Till Thorbjörn Fällidin och Ola Ullsten vill jag säga att jag lyssnade mycket noga till hela förmiddagens debatt. Jag tyckte att den enda punkt som kan vara intressant är i vad mån man skall ordna samråd i den här frågan. Där borde vi ha gått ett steg längre. Intressant var också den sakfråga som Ola Ullsten ställde och som jag besvarade. I övrigt tyckte jag inte att synpunkterna hade någon särskild tyngd. Dessutom skall vi alla utfrågas i konstitutionsutskottet. Det ser jag fram emot med det största lugn.

Det väsentliga är att man inte har en enda invändning i sak, utan bara mot proceduren. Thorbjörn Fällidin oroar sig för omvärlden. Jag tror att det omvärlden bryr sig om är sakfrågan och icke proceduren i Sveriges riksdag. Nu kan man konstatera att åtminstone tre ytterligare partier i Sveriges riksdag inte har någonting att invända i sak mot en slagfältsvapenfri zon i Centraleuropa.

Så till moderaterna. Först kort i sak: Det är klart att ni angriper stackars mittenregeringen för senfärdighet och för att låta ubåtsbesättningar frukostera i skärgården. Det är klart att moderaterna satte partimitet före patriotismen i ubåtsfrågan.

Carl Bildt säger att jag inte var så vidare heroisk i fråga om mittlinjen. Men jag uttalade mig den 26 juli. Moderaterna söker med stor iver hugga centerpartiet och folkpartiet i ryggen när det gäller mittlinjen. Ju starkare Ola Ullsten bedyrar att icke en milliliter svenskt vatten skall uppges i förhandlingarna, desto starkare blir de moderata angreppen. Nu gäller emellertid frågan viktiga svenska intressen. Moderaternas kortsiktiga partitaktiska spel är därför ovärdigt. Det kan skada Sverige. Gösta Bohman och Ulf Adelsohn bör sluta "pajasera" i denna fråga! Heroiskt eller inte, sant var det.

När det gäller frysmingen har ni beskyllt alla som har en annan uppfattning för Sovjetvänlighet. Jag tillbakavisar detta. När det gäller de andra frågorna står det i ert program att det viktigaste för freden är vårt försvar. Det är totalt emot den svenska neutralitetspolitikens grundsatser, som bygger på att det är förtroendet för neutralitetspolitiken som är det främsta värdet för vår fred. Ni skriver precis på samma sätt som den gamle utrikesministern Dulles att man i något slags korståg skall befria Östeuropa för att skapa en grundval för freden. Det har vi aldrig sagt. Vi har däremot alltid slagits för de mänskliga rättigheterna och för demokratin mot alla förtryckare vare sig de är kommunister, fascister eller någonting annat.

Så några ord om er ensidiga beskrivning av verkligheten. Carl Bildt vill gärna fly till Egon Bahr för att slippa diskutera svensk neutralitetspolitik, ett oerhört känsligt ämne för moderaterna. Där är de mycket svaga. Jag vill påstå att moderaterna är en säkerhetsrisk för den svenska säkerhetspolitiken. Det har jag länge upplevt, men jag har väntat just till den här utrikesdebatten för att få tillfälle att säga det.

Ulf Adelsohn har flytt mycket längre bort. Jag trodde det var ett rykte, men så hörde jag honom säga i går att han skulle flyga till Finland för att hålla valtal. Jag lät då meddela att jag i denna debatt skulle framföra kritik mot moderaternas agerande. Jag kunde inte tänka mig att han efter det beskedet inte skulle skjuta upp sin resa några timmar för att kunna delta i debatten. Såvitt jag vet fastställdes datum för den årliga debatten om Sveriges utrikespolitik redan i december. I stället för att delta i den fullt ut försvinner alltså herr Adelsohn till Finland för att där hålla ett valtal för den finska högern. Det är tydligen viktigare för honom än den svenska utrikespolitiken. Det gör han efter att ha stått en hel förmiddag och niktat våldsamma angrepp mot den svenska regeringen och mot min person. Varför? Jo, därför att vi har

haft kontakt med något så förskräckligt som en västysk oppositionspolitik, vilken har skickat oss en handling som inte innehåller annat än, i den del som användes, ett sammandrag av en offentlig, av alla känd kommissionsrapport. Den har använts som arbetsmaterial i utrikesdepartementet. Utrikesdepartementets egna tjänstemän har för det första klart deklarerat att de betraktar handlingen som ett arbetsmaterial. För det andra säger de att de bara har använt den del som är en sammanfattning av själva kommissionsförslaget, vilket är känt för alla. Vad gäller de operativa delarna, de två delar som utgjorde de enda viktiga i denna sondering, frångick man helt Egon Bahrs tankar och skrev ett eget huvudförslag.

Efter att ha riktat hårda angrepp mot Sveriges regering försvinner således herr Adelsohn till Finland för att hålla valtal. Hälsa honom att Sveriges utrikespolitik inte är några pajaskonster. Det är inte hä hä och hep hep. Sveriges utrikespolitik går ut på att värna landets vitala intressen, att arbeta för fred och trygghet för Sveriges folk. Det bör även en moderatledare så småningom lära sig.

Anf. 33 THORBJÖRN FÄLLDIN (c) replik:

Herr talman! Statsministern försöker nu krypa bakom det förhållandet att det inför Cancun-mötet inte skedde några överläggningar med oppositionen. Får jag påminna Olof Palme och kammaren om att det då inte var fråga om något svenskt utspel i utrikespolitiken. Vad det gällde var att ett antal regerings- och statschefer skulle sitta i informella och förtroliga samtal om i första hand nord-sydfrågorna, som hade diskuterats länge men där man kört fast.

Att hävda att den typen av samtal skall föregås av överläggningar leder till slutsatsen att varje resa som statsminister Olof Palme gör i utlandet för att träffa olika människor skall föregås av överläggningar om vad han skall ta upp till diskussion. Det är ett orimligt krav, som jag aldrig kommer att ställa. Så var det med den påstådda självträckligheten för min del.

Att det finns ett grundläggande drag av självträcklighet hos Olof Palme framgår av vad han sade: Jag tycker inte att era synpunkter i dag – han sade sig ha lyssnat noga – har någon tyngd och något värde. Det är, tycker jag, fantastiska besked. Här anordnas det i Sveriges riksdag en särskild debatt av utrikespolitiken, och så står statsministern på detta sätt och betygsätter oss när vi deltar i den debatten.

Sedan använde statsministern formuleringen: det enda Thorbjörn Fälldin tog upp. Det gällde min sexminutersreplik, men jag hänvisade till de olika sakpolitiska områden som jag tog upp i mitt huvudanförande och tidigare repliker. Jag tog t. ex. upp frågan varför man när det gäller situationen i Mellersta Östern har ett ensidigt påpekande riktat mot Israel. Utrikesministern fann inte anledning att kommentera det, trots en uppmaning.

Jag gjorde för min del också en deklARATION om det grundläggande i vår utrikes- och säkerhetspolitik. Jag tror uppriktigt sagt att man inte gärna kan göra någon skillnad beträffande det substantiella innehållet i de huvudanför-

randen som hållits från oppositionens sida och från regeringens sida i dessa frågor.

Sedan försöker Olof Palme krypa bakom att det inte förekom några veckoöverläggningar under hösten och att dessa kontakter med oppositionen därför inte kunde komma i fråga. Det får vara hur det vill med veckoöverläggningar, men jag hoppas att Olof Palme inte vill förneka att det under den tid han var i opposition vid skilda tillfällen hände att det togs personlig kontakt – ibland av mig, ibland av andra. Ta Polenaffären t. ex.! Det är ju en möjlighet som alltid finns vid sidan av sådana mer formaliserade sammankomster som vi har på onsdagsmorgnarna, sammankomster som enligt ett besked från Olof Palme själv skulle förekomma vid behov fr. o. m. 1976. Sådana sammankomster har bevisligen också ägt rum. Nog om detta!

Den avgränsade frågan är ändå: Vad betyder för svensk utrikespolitik den breda samlingen? Detta är ingenting som jag står här och överdriver. Denna breda samling var en viktig del i Olof Palmes egen beskrivning av det värdefulla i svensk utrikespolitik genom åren. Därför kvarstår frågan varför regeringen har – jag tvekar inte att använda ordet – undvikit att ha detta breda samråd i denna fråga.

Får jag påminna statsministern om att jag tog upp frågan i den allmänpolitiska debatten. Statsministern hade då någon formulering av innebörden, att har vi försummat oss får vi naturligtvis se till att rätta till det. Men icke ens efter denna påminnelse bevärdigades vi i oppositionen med att få fullständig tillgång till vad detta utspel innebar – om det nu var en sondering, ett förslag eller vad det var; sondering lär vara det rätta enligt utrikesministern i hans senaste replik. Då kan man inte dra någon annan slutsats än att ni i självträcklighet har undvikit att informera oppositionen.

Anf. 34 OLA ULLSTEN (fp) replik:

Herr talman! Jag ber att få tacka statsministern för svaret på den fråga som jag ställde till utrikesministern. Men det är inte så, Olof Palme, att jag har förläst mig på Dagens Nyheter och att det är detta som är bakgrunden till att jag ställer frågan. Jag har faktiskt försökt att ganska grundligt ta reda på, bl. a. genom att ställa frågor till UD, vad det här förslaget går ut på. Det är alltså inte den av Dagens Nyheter till stort nummer gjorda frågan om det skulle finnas någon skillnad mellan Palmekommissionens formuleringar och den svenska notens som jag var intresserad av, utan jag var intresserad av om det var endera av de två tänkbara uppläggningsarna av ett sådant här korridorförslag som Palmekommissionen, som regeringen stöder, hade i tankarna. Det kanske finns ytterligare idéer än dessa två, men det var ett besked om huruvida det var den ena eller andra av dessa som jag ville ha.

Den ena uppläggningsen är, som jag sade förut, att det anses vara möjligt att etablera en sådan här zon som innebär att man från ett område, 30 mil brett tvärs genom Mellanuropa, drar bort alla taktiska kärnvapen, och att

man gör detta oberoende av vad som händer med förhandlingarna om de konventionella styrkorna i samma område. En annan modell är att man säger att en sådan kärnvapenfrihet i detta område kan bli en följd av att man kommer överens om en balans vad gäller de konventionella styrkorna i detta område. Det är två helt olika slags förslag. Även om det kan finnas flera variationer på detta tema, vore det ändå bra att veta vilken av dessa två huvudtankar som har sysselsatt den svenska regeringen.

Det är klart att man kan säga, som jag sade i det anförande som Olof Palme åberopade, att man i vissa sammanhang kan frikoppla kärnvapen från konventionella vapen. När vi kräver frysning innebär det i praktiken att vi gör det.

Man måste också se på det konkreta korridoruppslaget och vilka förutsättningar det har att få anslutning hos de stater som är berörda. Då är det inte oviktigt vilka villkor man knyter till etablerandet av en sådan korridor. Men nu hade regeringen tydligen inte tagit ställning i denna sak, utan man har helt enkelt gått ut och frågat vad andra regeringar tycker om det som står i den s. k. Palmekommissionens text. Herr talman! Då kan man bara göra reflexionen att det var ganska onödigt med allt stähej med att skriva noter i UD och be Egon Bahr om hjälp med formuleringar osv. Då hade man faktiskt bara kunnat skicka översättningen av den bit i Palmekommissionens text som det gällde och frågat: Vad tycker ni i er regering om detta? Då hade det hela behövt bli varken någon Bahr-affär eller någon Palme-affär. Men regeringen hade kanske å andra sidan fått svar på den fråga som man nu säger sig inte ha fått svar på, nämligen vilken av de här två uppläggingarna som de tillfrågade regeringarna föredrar.

När Olof Palme menar att min fråga är meningslös, eftersom de som har tillfrågats inte har tagit upp problemet, understryker det precis vad jag sade i mitt tidigare inlägg, nämligen att de tillfrågade regeringarna faktiskt inte riktigt vet vad det är för fråga som de skall svara på, eftersom regeringen inte själv har tagit ställning för vare sig det ena eller det andra.

När det sedan till sist, herr talman, gäller frysning eller inte kan vi nu bara konstatera att vi för vår del har en annan uppfattning än vad moderaterna har.

Enkelt uttryckt kan man säga att en frysning innebär att båda stormaktsblocken sätter stopp för vidare kärnvapenupprustning nu. Motsatsen innebär att kärnvapenupprustningen fortsätter. Det här är naturligtvis ett viktigt strategiskt val. Vi kan inte tvinga kärnvapenmakterna till vare sig det ena eller det andra, men vi kan ha en egen uppfattning i frågan, och vi kan försöka att påverka opinionen i den uppfattningens riktning.

Det är naturligtvis lätt för den som inte har trängt in i det här att få intrycket att när vi talar om kärnvapensarsenaler och nivåer på dessa kärnvapensarsenaler, då är det likvärdiga vapen som vi talar om. Och att det kanske inte heller är särskilt viktigt om nivån är så eller så hög innan man till sist kommer överens om att reducera kärnvapensarsenalerna och sänka nivån.

Men nu är det inte riktigt så enkelt. En fortsatt upprustning innebär fortsatt spridning och därmed fler krigssituationer i vilka kärnvapen kan

komma till användning och dessutom kanske komma till användning av misstag. Fortsatt spridning innebär också sannolikt att besluten om när kärnvapnen skall sättas in måste flyttas från den högsta politiska nivån ner till lägre nivåer i den militära organisationen, med alla de risker som detta innebär. Dessutom innebär den fortsatta spridningen av kärnvapenstrids- spepsar till andra vapensystem att gränsen mellan vad som kallas konventionella vapen och vad som är kärnvapen suddas ut. Även detta har naturligtvis stor betydelse och försvårar möjligheterna att till sist komma till rätta med kärnvapenhotet.

Till sist, herr talman: Sverige befinner sig mycket nära centrum i det mest kärnvapenbestyckade området i världen i dag. Därför finns det ett starkt svenskt intresse, och det var också därför som mittenregeringen stödde tanken på en frysning, dvs. att kärnvapenmakterna skulle upphöra med kärnvapenupprustningen nu. Och det gläder mig att den socialdemokratiska regeringen följer samma linje. Vi var f. ö. också, som Olof Palme påpekade, överens om detta redan tidigare. Då kan man naturligtvis bara beklaga att vi inte har en total enighet om detta här i riksdagen.

Anf. 35 CARL BILDT (m) replik:

Herr talman! Jag är åtskilliga decennier yngre än Olof Palme, och min riksdagsfarenhet kan inte på något sätt mäta sig med hans. Men låt mig trots detta säga: Det bär emot min uppfattning om hur vi tillsammans skall föra en debatt att en ledande politiker står och säger att andra partiledares uppfattningar mest kan betecknas som – vad var det Olof Palme sade – ”hä hä” och ”hej hej”. Jag tycker inte att det är en debattnivå värdig politiker. Låt mig säga detta utifrån min oskuld i denna retoriks högre himlar.

Ulf Adelsohn deltog faktiskt i denna debatt i partiledaravsnittet, som det var utsatt. Det var en utrikespolitisk debatt. Och när Olof Palme säger att Ulf Adelsohn inte deltar i den utrikespolitiska debatten, visar det bara att Olof Palme definierar som debatt bara det som han själv deltar i. Det tycker jag han kan tala med utrikesministern om, för det förhåller sig faktiskt inte så som Olof Palme säger – vi hade en ganska intressant debatt, som jag tycker att statsministern borde ha lyssnat på och som han, om inte annat, kan ägna sig åt att läsa in efteråt genom protokollet. Ulf Adelsohn var alltså här, och han ställde frågor. Men ryktet gör gällande att statsministern hade andra engagemang.

Olof Palme talar mycket om vikten av samlings kring utrikespolitikens huvuddrag och kring säkerhetspolitikens grunder i Sverige. Om detta är vi överens, och mycket som Olof Palme sade i den andra utrikesdeklarationen är sådant som vi alla traditionellt har ställt upp bakom. Men sedan övergår Olof Palme till att göra sak t. o. m. av vissa ting i den utrikesdeklarationen utrikesministern på hans egen regerings vägnar har läst upp. Det ansågs meningslöst att över huvud taget tvista om t. ex. sambandet mellan politiska motsättningar och rustningar.

I mittlinjefrågan var det, Olof Palme, faktiskt inte någon större heroïsm från Olof Palmes sida i valrörelsen. Det är riktigt att han attackerade oss,

Min taletid är ute, herr talman. Nu återstår bara i denna debatt den tid när Olof Palme kan tala hur länge han vill. Kanske är det trots allt de tillfällen då han får tala ostört som han egentligen definierar som en tillfredsställande utrikespolitisk debatt.

Anf. 36 Statsminister OLOF PALME:

Herr talman! Tyvärr har jag bara tio minuter på mig. Bortförklaringen om Ulf Adelsohn var det svagaste jag hittills har hört. Ulf Adelsohn har blivit meddelad att jag står på talarlistan, en bit ner. För många månader sedan anslogs denna dag i riksdagen till utrikes- och handelspolitisk debatt. Han höll ett anförande fullt av personangrepp mot mig. Jag tror att "hä hä" är en ganska bra sammanfattning av dess klass. Därefter, sedan han avlöst denna salva, avser han utomlands för att delta i ett valmöte hos den finska högern. Detta är en oerhörd nonchalans mot riksdagen, och för all del – fast det var inte annat att vänta – mot dem som han angriper. Angriper man någon får man i rimlighetens namn vänta tills det blir vederbörandes tur enligt talarlistan, innan man sticker utomlands.

Kärnan i de oerhörd fördomsfulla anklagelserna är att en utländsk politiker har skrivit ett brev med synpunkter på en sammanfattning av en offentlig rapport. Det skulle vara den stora förbrytelsen. Att då själv omedelbart sticka utomlands för att delta i ett annat partis valmöte går ganska långt. Det går inte att försvara ens med aldrig så stor oskuld.

Till Ola Ullsten vill jag säga. Det här är en intressant sakdebatt. Man kan nämligen tänka sig att man först genomför en total konventionell nedrustning och först därefter inför en zon. Man kan införa zontanken i de pågående konventionella överläggningarna i Wien, eller också kan man tänka sig något slags parallellitet. Man kan också tänka sig en hel frikoppling och säga att detta är en ren förtroendeskapande åtgärd, som ingenting har med nedrustning att göra – alltså frikopplar vi. Detta mönster kan man följa, och det diskuterade vi i kommissionen, men vi tog inte ställning. Det fanns delade meningar, och vi ansåg att det skulle komma att visa sig i den fortsatta debatten hur vi skulle ställa oss. Om vi skall spela en förmedlande roll finns det ingen anledning att ta specifik ställning i dag.

Jag är glad att Ola Ullsten förde en sakdebatt. Jag vill säga till herr Fäldin att det naturligtvis är skillnad mellan en vanlig utlandsresa och ett fullkomligt unikt toppmöte, första gången som ledarna för Syd och Nord träffas på ett toppmöte. Det kunde ha varit intressant för oppositionen att få information om att ett sådant möte skulle äga rum. Jag tog upp det i en frågedebatt, men jag tog aldrig upp det i den fortsatta debatten. Hade jag gjort en stor procedurfråga av detta hade möjligen den föreställningen kunnat sprida sig att vi var oeniga i sakfrågan, nämligen när det gällde att hävda de fattiga ländernas intressen. Därför avstod jag från att fortsätta den debatten.

Jag sade till Thorbjörn Fälldin i januari att jag beklagade det som skett, att ni skulle ha blivit informerade om vi hade haft våra veckoberedningar. – Men

men det var inte så heroiskt. Däremot tror jag att man får läsa med väldigt kraftig lupp för att hitta några uttalanden där Olof Palme kraftfullt ställde upp och stödde Ola Ullstens linje om att man skulle lägga fram ett kompromissbud bara några månader efter det att vi hade haft den sovjetiska ubåten i Blekinge skärgård.

Då var heroismen, Olof Palme, inte speciellt påtaglig. Då sade Olof Palme på presskonferens i Almedalen att socialdemokratin alltid har ställt upp bakom mittlinjeprincipen och aldrig tänkt vika från denna princip. Var det det heroiska?

De andra punkterna han tar upp – frågorna om försvaret och neutraliteten – är väl närmast av teologisk natur. Jag tror inte att det går att frikoppla dessa frågor från varandra. Den typ av neutralitetspolitik som vi har valt att föra sedan slutet av 1940-talet – som alla har ställt upp bakom, och som alla i mitt parti har ställt upp bakom även när debattens vågor gick höga kring den – förutsätter ett starkt försvar. Huruvida man i en formulering använder det ena före det andra eller det andra före, det ena tror jag inte bör föranleda någon att klassificera folk som säkerhetsrisker i Sveriges riksdag. En viss försiktighet med ord borde vara påkallad.

Jag vet inte om Olof Palme har läst vad vi har sagt i fråga om Östeuropa. Vi har sagt ungetar det som stod på de socialdemokratiska förstamajparollerna: Alla folks frihet, hela världens fred. Jag kunde, om jag hade haft mer tid, ha ägnat mig åt att läsa upp ett anförande som Sven Andersson, då utrikesminister, höll för några år sedan på utrikespolitiska institutet här i Stockholm om hur avspänningpolitiken borde leda till att vi fördjupade den ideologiska debatten mellan systemen, hur den borde leda till att vi fördjupade vår egen kritik mot förtrycket i de länder i Europa – det var vad det handlade om – där förtryck fanns och om hur detta förtryck var ett hot mot den avspänning som var fredens grund. Jag har inte tid att göra det, men även detta rekommenderas till läsning i efterhand.

Sedan vill jag övergå till Bahr-affären, denna utrikesdebatts egentliga ämne. I Bahr-affären påminner Olof Palme – om man får använda en liknelse – på något sätt om en hjälplöst strandad ubåt. Alla bortförklaringar gör saken ännu värre, för fakta är så uppenbara för var och en att se på. Alla felnavigeringsförklaringar framstår som ungefär så taffliga som de i själva verket är. Det är inte en procedurfråga. För ett litet neutralt land är tilltron till självständigheten i vår utrikespolitik ingen procedur- och formalfråga. Det är en sakfråga av mycket stor dignitet. För den som är renhetens mästare när det gäller vad man får säga på det utrikespolitiska området borde det vara ganska klart. Olof Palme säger att det Egon Bahr skrev bara handlade om en liten offentlig sak. Får jag då fråga: Varför hemligstämplades detta gång på gång? Var det så att Egon Bahr, en västtysk oppositionspolitiker, begärde att den svenska hemligstämpeln skulle användas för att svenska oppositionspolitiker inte skulle få ta del av innehållet i svensk utrikespolitik? Det var bara genom en östtysk tidning vi råkade få reda på vad som var svensk utrikespolitik. I alla fall på den frågan kunde vi väl få en antydning till ett svar.

det hela var ändå offentlig. Presskommunikén är nästan identisk med noten, så ni hade materialet.

Men i snart en och en halv månad har herr Fällidin fortsatt att i varje anförande gnaga den fråga där jag faktiskt håller med honom. Det kan han fortsätta med många år till! Men det visar det vanskliga i att gå en motsändare till mötes och säga: Där hade du faktiskt rätt. Vi skall göra om du tycker i fortsättningen. - När jag gör det, då grips herr Fällidin av den verkliga vreden. Då fortsätter han i all oändlighet att säga: Det var förskräckligt att vi inte blev informerade! Men hur länge skall han orka hålla på, när han faktiskt har fått rätt?

Utrikesministern har talat om att hemligstämpeln var rent formell. Man ville vänta. Jag skall inte svara på frågan varför den bibehölls, men anledningen till att den över huvud taget fanns var att man först ville nå fram till de främmande regeringarna. Men presskommunikén innehåller i stort sett ord för ord detsamma som noten. Det var alltså inte fråga om någon reell hemligstämpel. Att här göra påståenden om att skälet till hemligstämpeln skulle vara hänsyn till västtyska oppositionspolitiker är bara smaklöst.

Slutligen vill jag svara herr Fällidin: angående en sakfråga. I regeringsdeklarationen sadades att vi alltid skall slå vakt om Israels rätt till fred och säkra och erkända gränser. Det betyder att en av orsakerna till att vi vill ha ett samråd med Arafat är att vi vill försöka få palestinierna att inse att den enda chansen till fred i området är att de för sin del erkänner Israels rätt att existera i fred. På den vägen kanske vi kan göra en begränsad insats för freden. Vi har samma budskap till israelerna. Viljan att bidra till fred är enda skälet till att vi blandar oss i den här konflikten.

Så till moderaternas flykt till Bahr-affären.

Det värsta som kan inträffa är om det uppstår tvivel om vår grundläggande säkerhetspolitik. Man kan argumentera för att vi skall vara med i Atlantpakten - det finns de som har gjort det, och då är det helt klart var man står. Det finns också länder som intagit den ståndpunkten.

Det finns argument för att vi skall vara neutrala - fast, klart och tydligt neutrala. Men det värsta är ett mellanläge, där vi å ena sidan säger att vi är neutrala men å andra sidan på punkt efter punkt betar oss som om vi i själva verket var villkorligt neutrala, som om vi egentligen tillhörde ett paktsystem. Det var den situationen högerm försatte oss i på 1950-talet, tills det blev nödvändigt att ta upp en debatt med den.

Moderaternas korstågsanda och resonemang om försvaret, det totala beroendet av NATO-uppgifter i alla deras nedrustningsresonemang och deras påhopp på - i och för sig inte vårt utan andra - partier i en del frågor betyder att moderaterna börjar bli en risk för trovärdigheten i Sveriges säkerhetspolitik.

Vi har nu länge tänkt att det börjar bli dags att säga ifrån. Man skall inte leka med vårt lands grundläggande säkerhetsintressen. Det finns en sådan moderat lek, som vi måste ta avstånd från. Ni får bestämma er. Skall ni sitta i er isolering och slåss med resten av den svenska politiska opinionen eller skall

ni sluta med krypskyttet och ansluta er till en fast svensk neutralitetspolitik?

Det blev lugnt efter striden med Jarl Hjalmarsson, även om det tog några år. Jag hoppas det skall gå fortare nu och att ni snabbare skall komma in i den enighet som är viktig för landet. Gör ni det inte, är det bättre att ta striden. Den nonchalans som moderatledaren har visat är illavarslande.

Om den procedurdebatt som moderaterna nu vältrar sig i skrev en man i DN: Vore de statsmän som moderaterna nu vältrar sig i skrev en man i att det visserligen hade begåtts ett fel och att detta inte borde upprepas men att saken var alldeles för viktig för att man skulle riskera dess framgång med käbbel om proceduren.

Detsågs i en dikt som ströks ur tidningen att jag har tagits på Bahr gåring, i färd med att egenmäktigt vilja slå ett slag för världsfreden. Det måtte väl alla veta att sådana aktioner, ägnade att rädsla mänskligheten från förintelse, ingalunda får ske bakom ryggen på herrar Fällidin, Adelsonh och Ullsten! Det måste en gång för alla fastslås att en världsfred på ovanstående villkor ingalunda är acceptabel - fy, fy! - Herrar Bildts och Adelsonhs bidrag är väl att ni stått och ropat fy, fy åt ett försök att föra fredspolitik.

Jag vill ändå från denna debatt ta med mig minnet att vi kan fortsätta att arbeta för fred och nedrustning, för försoning mellan folken, under ett fasthållande vid svensk neutralitetspolitik och att vi kan göra detta med stöd av en stark opinion i det svenska folket, i den svenska riksdagen.

Andre vice talmannen anmälde att Carl Bildt och Thorbjörn Fälldin anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

sig i en

minskat

miljoner

atsen av

dubbelt

varuom-

lett till

i akuta

faller på

priserna

komma

är varje

tnad på

urligtvis

ng. När

as har vi